

Saksframlegg

Godkjenning av handlingsplan for et trygt og godt skolemiljø

Utv.saksnr	Utvalg	Møtedato
	Søgne barne- og ungdomsråd	
69/17	Tjenesteutvalget	21.11.2017
5/18	Formannskapet	17.01.2018
7/18	Kommunestyret	25.01.2018

Rådmannens forslag til vedtak:

Handlingsplan for et trygt og godt skolemiljø, skolene i Søgne vedtas. Endringer i Forskrift om ordensreglementet tas til etterretning.

Saksprotokoll i Tjenesteutvalget - 21.11.2017

Behandling:

Rådmannens forslag enstemmig vedtatt.

Vedtak:

Handlingsplan for et trygt og godt skolemiljø, skolene i Søgne vedtas. Endringer i Forskrift om ordensreglementet tas til etterretning.

Saksprotokoll i Formannskapet - 17.01.2018

Behandling:

Tjenesteutvalgets innstilling enstemmig vedtatt.

Innstilling til kommunestyret:

Handlingsplan for et trygt og godt skolemiljø, skolene i Søgne vedtas. Endringer i Forskrift om ordensreglementet tas til etterretning.

Bakgrunn for saken:

Vedtak fra sak 26/17 i Tjenesteutvalget 5. april 2017: *Revidering av Handlingsplan for et godt psykososialt miljø – skolene i Søgne, utsettes til høsten 2017.*

Vedtak fra sak 54/17 i Tjenesteutvalget 6. september 2017: Revidert Handlingsplan for et trygt og godt skolemiljø – skolene i Søgne og revidert Forskrift om ordensreglementet vil bli lagt fram til politisk behandling for Tjenesteutvalget 22. november 2017.

Stortinget har vedtatt nytt regelverk om skolemiljø, kapittel 9 A. Det nye regelverket gjelder fra 1. august 2017, og alle grunnskoler, videregående skoler og friskoler må forholde seg til og praktisere lovverket fra 1. august. Skoleledere og ansatte må være godt skolert og i stand til å ivareta bestemmelsene i kapittel 9 A, og de må gi god informasjon til elever og foresatte.

For å sikre at kommunens handlingsplan for et trygt og godt skolemiljø og forskrift til ordensreglementet var i tråd med det nye regelverket allerede fra skolestart, ble disse revidert midlertidig av administrasjonen i august 2017. En arbeidsgruppe bestående av Cecilia Mossige Johansen, Dag Røise og Eivind Eikeland har hatt ansvar for å revidere handlingsplanen og underveis i prosessen har arbeidsgruppa fått innspill fra skolene, elevråd, samarbeidsutvalg, skolemiljøutvalg, KOMFUG, elevombud og beredskapsteam mot mobbing.

Det er også blitt gjort noen revideringer i *Forskrift om ordensreglement*, slik at denne er tilpasset endringene i Opplæringslova § 9 A.

Saksutredning:

Kapittel 9 A i Opplæringslova skal bidra til at elevene har det trygt og godt på skolen, slik at elevene trives og kan lære best mulig. Reglene gir eleven en individuell rett og inneholder en fremgangsmåte for hvordan skolen og fylkesmannen skal behandle sakene på best mulig måte.

Det er innført endringer i det nye lovverket som medfører utvidede rettigheter for elevene og mer omfattende krav til skolens ledelse og ansatte.

Alle elever i grunnskoler (...) har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring.

Alle som arbeider på skolen har plikt til å følge med, gripe inn og varsle hvis de får mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Skolen har plikt til å undersøke og sette inn egnede tiltak som sørger for at eleven får et trygt og godt skolemiljø. Skolene skal ha nulltoleranse mot mobbing og andre krenkelser. Skolene har en plikt til å arbeide kontinuerlig og systematisk for å fremme elevens helse, miljø og sikkerhet.

Opplæringslova §§ 9 A 2. til 4. ledd

Alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. For å sikre elevene denne retten, har skolen en aktivitetsplikt etter Opplæringslova § 9 A-4. Formålet med denne aktivitetsplikten er å sikre at skolene handler raskt og riktig når en elev ikke har det trygt og godt på skolen.

Skolens aktivitetsplikt er delt i fem handlingsplikter. Alle som arbeider på skolen har plikt til å følge med [1], gripe inn [2] og varsle [3] dersom de får mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Skolen har plikt til å undersøke [4] og sette inn egnede tiltak [5] som sørger for at eleven får et trygt og godt skolemiljø.

Aktivitetsplikten innebærer at skolen skal sørge for elevens medvirkning. Dette gjøres ved at involverte elever blir hørt og at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i skolen sitt arbeid. Skolen må ta hensyn til barnets beste i alle vurderinger og handlinger for å oppfylle aktivitetsplikten.

Skolen har også et todelt dokumentasjonskrav. Det er krav om at skolen lager en skriftlig plan [1] når det settes inn tiltak i en sak og at skolen mer overordnet dokumenterer [2] hva som blir gjort for å oppfylle aktivitetsplikten. Kravene til dokumentasjon gjør at skolen senere kan vise hva de har gjort, og det kan blant annet bidra til en faglig forsvarlig og hensiktsmessig praksis ved skolene.

Selv om alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø, skal ikke skolene lenger fatte enkeltvedtak om dette. Skolen skal handle i henhold til aktivitetsplikten, og eleven/foreldrene kan melde saken til fylkesmannen, som fatter enkeltvedtak i saken, med klagerett til Utdanningsdirektoratet.

Implementering av det nye regelverket krever opplæring av skoleeier, skoleledere og alle ansatte i skolene. Man må også utarbeide og beskrive nye rutiner. Alle som jobber i Søgne-skolen skal kjenne lovverket godt og vite hvilket ansvar og hvilke plikter de har slik at regelverket blir håndtert på en god måte.

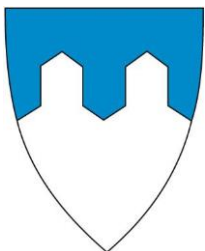
For å sikre at både skoleeier og skolene forvalter det nye regelverket på en måte som gjør at vi skal klare å sikre alle barn og unge et trygt og godt skolemiljø, har vi hatt intern kursing av alle skoleledere og SFO-ledere i regi av Fylkesmannen 9. august, og hver enkelt skole har hatt interne opplæringsprosesser i etterkant. Rådgivere, sosiallærere og andre som har viktige roller i arbeidet med skolemiljøet deltok også på fagsamling med Fylkesmannen 17. oktober. Alle ansatte i skole og PP-tjenesten deltok 18. oktober på fagsamling med professor Ingrid Lund fra UIA, der temaet var *voksenes holdninger, kunnskap og handlinger i møte med barn og unge i skolen*. Skolene har også hatt en arbeidsprosess i forkant og i etterkant av denne fagsamlingen.

Å opprettholde og videreutvikle trygge og gode skolemiljøer krever et helhetlig, langsiktig og systematisk arbeid. Et kontinuerlig arbeid med elevenes skolemiljø vil si at arbeidet foregår hele tiden, og at det ikke bare foregår ved oppstarten av et skoleår eller når uønskede hendelser oppstår. Systematisk arbeid vil si at arbeidet er aktivt, gjennomtenkt og planmessig, og at arbeidet utføres av alle ansatte ved skolen. Skoler der alle aktørene har en felles strategi for hvordan de arbeider med skolemiljøet, har størst sjanse for å lykkes. Handlingsplanen for et trygt og godt skolemiljø er et viktig verktøy i dette arbeidet.

Vedlegg

1 Handlingsplan for et trygt og godt skolemiljø, revisjon av 13.11.17.

Handlingsplan for et trygt og godt skolemiljø

Grunnskolen i Søgne

Revisjon 13.11.2017

INNHALDSFORTEGNELSE

1.0 Innledning	side 3
1.1 Opplæringsloven kapittel 9 A.....	side 4
1.2 Forankring.....	side 4
1.3 Definisjoner.....	side 5
2.0 Et helhetlig og systematisk arbeid	side 7
2.1 Fremme et trygt og godt skolemiljø.....	side 7
2.2 Ordensreglement, plan og årshjul.....	side 8
2.3 Positive relasjoner mellom voksen og barn.....	side 8
2.4 Den voksnes evne til å lede klasser og grupper.....	side 9
2.5 Positive relasjoner mellom barn og unge.....	side 9
3.0 Forebygge mobbing og andre krenkelser	side 11
3.1 Profesjonelle voksne som kan oppdage mobbing.....	side 11
3.2 Plan for å følge med på elevenes skolemiljø.....	side 11
3.3 Rutiner for å fremme et trygt og godt skolemiljø og forebygge mobbing og andre krenkelser.....	side 12
3.4 Helsesøster, miljøterapeut og sosiallærer.....	side 12
3.5 Barna må selv kjenne igjen mobbing.....	side 13
3.6 Å forebygge digital mobbing.....	side 13
4.0 Avdekke mobbing og krenkelser	side 14
4.1 Verktøy for systematisk avdekking.....	side 14
4.2 Når voksne krenker.....	side 14
5.0 Stoppe og håndtere krenkelser og mobbing	side 16
6.0 Aktivitetsplikt – avdekke, håndtere og følge opp	side 19
7.0 Beredskapsteam mot mobbing	side 21
8.0 Elevombudet	side 22
9.0 Evaluering av handlingsplanen	side 23
10.0 Ressursbank	side 24
Referanser.....	side 42

1.0 INNLEDNING

Inkluderende læringsmiljø er hovedsatsingsområdet for skolene i Søgne kommune. Overordna målsetting i satsingen er at alle barn og unge opplever et godt og inkluderende læringsmiljø som fremmer deres trygghet, læring, trivsel og helse.

Et av tiltakene for å nå dette målet er denne felles handlingsplanen for et trygt og godt skolemiljø. Vi skal vise «*nulltoleranse mot krenking og mobbing, vald, diskriminering og trakassering*», jf. opplæringsloven § 9A-3. Loven understreker at «*alle elever har rett til eit trygt og godt skolemiljø som fremjar helse, trivsel og læring.*», § 9A-2. For å sikre dette, fremheves aktivitetsplikten § 9 A-4, plikt til å følge med, til å gripe inn, varsle, undersøke saken og sette inn tiltak.

Forskning viser at de fem viktigste faktorene som har betydning for elevenes trivsel og læring er (NOU 2015:2 – Å høre til):

- En god skolekultur
- God skoleledelse
- God klasseledelse og god relasjon mellom de voksne og eleven
- Gode elevrelasjoner og elevmedvirkning
- Gode relasjoner og samarbeid mellom foresatte og skolen.

Handlingsplanen for et trygt og godt skolemiljø skal være et verktøy for alle voksne som jobber i skolen til å forebygge, avdekke, håndtere og følge opp saker der elever blir utsatt for krenkelser. Sakene skal følges opp via aktivitetsplikt og en aktivitetsplan. Virkeområdet for loven § 9 A-1, er for elever i grunnskolen og gjelder også for elever som deltar i leksehjelpsordninger og i skolefritidsordninger.

Arbeidet med å skape et trygt og godt skolemiljø bygger på verdigrunnlaget i Inkluderende læringsmiljø-satsingen:

- *Barn, unge og voksne har en absolutt verdi*
- *Vi har tro på at alle vil og kan lære*
- *Vi møter alle med forventning, åpenhet og nysgjerrighet*
- *Alle opplever tilhørighet i fellesskapet*
- *Vi gir alle muligheter for deltakelse i fellesskapet*
- *Mangfold betraktes som en rik mulighet til å støtte læring og deltakelse for alle barn og unge*

Mål for Søgneskolen:

«Alle barn og unge opplever et godt og inkluderende læringsmiljø som fremmer deres trygghet, læring, trivsel og helse»

Rammeverket for Inkluderende læringsmiljø

1.1 OPPLÆRINGSLOVEN KAPITTEL 9 A

Utdrag:

§ 9 A-1. Verkeområde for kapitlet

Kapitlet her gjeld for elevar i grunnskolen og den vidaregåande skolen. Kapitlet gjeld òg for elevar som deltek i leksehjelpordningar og i skolefritidsordningar, med unntak av §§ 9 A-10 og 9 A-11.

§ 9 A-2. Retten til eit trygt og godt skolemiljø

Alle elevar har rett til eit trygt og godt skolemiljø som fremjar helse, trivsel og læring.

§ 9 A-3. Nulltoleranse og systematisk arbeid

Skolen skal ha nulltoleranse mot krenking som mobbing, vald, diskriminering og trakassering. Skolen skal arbeide kontinuerleg og systematisk for å fremje helsa, miljøet og tryggleiken til elevane, slik at krava i eller i medhald av kapitlet blir oppfylte. Rektor har ansvaret for at dette blir gjort.

§ 9 A-4. Aktivitetsplikt for å sikre at elevar har eit trygt og godt psykososialt skolemiljø

Alle som arbeider på skolen, skal følgje med på om elevane har eit trygt og godt skolemiljø, og gripe inn mot krenking som mobbing, vald, diskriminering og trakassering dersom det er mogleg.

Alle som arbeider på skolen, skal varsle rektor dersom dei får mistanke om eller kjennskap til at ein elev ikkje har eit trygt og godt skolemiljø. Rektor skal varsle skoleeigaren i alvorlege tilfelle.

Ved mistanke om eller kjennskap til at ein elev ikkje har eit trygt og godt skolemiljø, skal skolen snarast undersøkje saka.

Når ein elev seier at skolemiljøet ikkje er trygt og godt, skal skolen så langt det finst eigna tiltak sørgje for at eleven får eit trygt og godt skolemiljø. Det same gjeld når ei undersøking viser at ein elev ikkje har eit trygt og godt skolemiljø.

Skolen skal sørgje for at involverte elevar blir høyrde. Kva som er best for elevane, skal vere eit grunnleggjande omsyn i skolen sitt arbeid.

Skolen skal lage ein skriftleg plan når det skal gjerast tiltak i ei sak. I planen skal det stå

- a) kva problem tiltaka skal løyse
- b) kva tiltak skolen har planlagt
- c) når tiltaka skal gjennomførast
- d) kven som er ansvarleg for gjennomføringa av tiltaka
- e) når tiltaka skal evaluerast.

Skolen skal dokumentere kva som blir gjort for å oppfylle aktivitetsplikta etter første til femte ledd.

§ 9 A-5. Skjerpa aktivitetsplikt dersom ein som arbeider på skolen, krenkjer ein elev

Dersom ein som arbeider på skolen, får mistanke om eller kjennskap til at ein annan som arbeider på skolen, utset ein elev for krenking som mobbing, vald, diskriminering og trakassering, skal vedkommande straks varsle rektor. Rektor skal varsle skoleeigaren.

Dersom det er ein i leiinga ved skolen som står bak krenkinga, skal skoleeigaren varslast direkte av den som fekk mistanke om eller kjennskap til krenkinga. Undersøking og tiltak etter § 9 A-4 tredje og fjerde ledd skal setjast i verk straks.

«Det avgjørende i vurderingen av om elevens rett etter § 9A-2 er oppfylt er hvordan det psykososiale miljøet virker på den enkelte elevens helse, trivsel og læring. Utgangspunktet for vurderingen er elevens egen subjektive opplevelse av det psykososiale miljøet.» (sitat fra udir-rundskriv 2-2010)

1.2 FORANKRING

Denne planen er forankret i Opplæringsloven, rundskriv 3-2017 (udir) og kommunens forskrift til ordensreglement.

1.3 DEFINISJONER

Krenkelser

Krenkelser, også kalt krenkende ord og handlinger, er et samlebegrep for negative ord eller handlinger som barn og unge opplever som krenkende for hans eller hennes verdighet og integritet, eller som gjør at de føler seg ekskludert fra et fellesskap.

Krenkelser kan ta ulike former. Begrepet omfatter alt fra enkeltstående ytringer eller handlinger til gjentatte episoder. Det omfatter bl.a. mobbing, vold, rasisme, trakassering og diskriminering.

Krenkelser kan være direkte ord og handlinger, men også baksnakking, utfrysing, ryktespredning eller andre handlinger som gjør at barn og unge opplever utrygghet, ubehag eller ikke føler seg inkludert i fellesskapet.

Det kan være barn, unge og voksne som krenker.

Krenkelsene kan også være digitale. Digitale krenkelser kan være både direkte og indirekte – synlige og usynlige.

Mobbing

Forståelsen av mobbing er i utvikling og inneholder i dag flere forklaringer og former enn tidligere. Når vi skal forebygge, avdekke, og stoppe mobbing, er det avgjørende med en oppdatert forståelse slik at alle former av fenomenet fanges opp. Dersom det avdekkes mobbing, har dette betydning for hvilke tiltak som er egnet for å løse saken.

«En person er mobbet eller plaget når han eller hun gjentatte ganger og over en viss tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere personer»

Dan Olweus

«Mobbing av barn er handlinger fra voksne og/eller barn som hindrer opplevelsen av å høre til, å være en betydningsfull person i fellesskapet og muligheten til medvirkning»

Lund, Helgeland og Kovac 2017

I Elevundersøkelsen beskrives mobbing som gjentatte negative handlinger, fra én eller flere sammen, mot en person som kan ha vanskelig for å forsvare seg. Her legges det vekt på tre kriterier. For det første at det er negative handlinger, for det andre at det er gjentatt over tid, og for det tredje at det kan være en reell eller opplevd ubalanse i styrkeforholdet mellom den/de som blir mobbet, og den/de som mobber. Man legger her vekt på den subjektive opplevelsen til barn og unge om de opplever noe som mobbing.

Mobbing kan for eksempel være:

- å bli baksnakket
- å få spredt et rykte om seg
- å bli holdt utenfor
- å bli presset eller truet til å gjøre ting for andre som en ikke vil
- å bli kalt noe stygt eller få en stygg kommentar for eksempel om utseende, klær, tro, kjønn eller etnisitet
- å bli slått, dyttet eller pirket på
- å få sekken sin, eller noe annet en eier, kastet rundt
- å ikke få være med i grupper på sosiale medier
- å aldri få kommentarer eller likes på bilder eller andre ting
- å få sårende eller stygge meldinger, bilder og videoer
- at noen sprer bilder eller video av noen som er nakne

Mobbing kan skje på mange ulike steder, for eksempel i barnehagen, på skolen, på skoleveien, på trening, på internett og på sosiale medier.

Mobbing på nett og sosiale medier

Mobbing og plaging i sosiale medier og på nettet er like alvorlig som når det skjer andre steder. At mange kan se det som publiseres, kan gjøre det ekstra tøft. Det kan også være mobbing hvis noen videresender, kommenterer, eller liker en stygg melding eller et bilde som er ment å plage noen.

Mobbing kan være vanskelig å oppdage

Noen typer mobbing kan være vanskelig å oppdage, for eksempel stygge blikk, baksnakking og utestenging på nettet. Alle typer mobbing skal tas alvorlig. Ord eller handlinger som i utgangspunktet ikke er ment å være krenkende, vil likevel kunne oppfattes slik. Ulike aldersgrupper og sosiale og kulturelle grupper vil ha ulike normer for adferd. Et utsagn eller en handling som ville være akseptabel innad i gruppen, vil kunne virke krenkende eller skremmende på elever utenfor denne.

Utestenging kan være mobbing

Å bli holdt utenfor kan være mobbing. Det er mange måter å bli holdt utenfor på. For eksempel at noen sjelden eller aldri får være med i leken, i bursdag, på fest eller på andre aktiviteter. Det kan også være når ingen eller bare noen få kommer på en bursdag eller fest som noen har invitert til. Det skjer også på nettet, for eksempel at noen ikke får være med i grupper på sosiale medier, eller at man er den eneste som ikke blir tagget i et bilde.

Hva kan mobbing føre til?

Selv om mobbingen har sluttet, kan de som blir mobbet slite mange år etterpå. De kan slite med å konsentrere seg på skolen, og mange kan føle seg triste og ensomme.

Mobbing kan føre til dårlig selvfølelse, ensomhet, psykiske lidelser, sykdom og i verste fall et ønske om å ikke leve lenger.

2.0 ET HELHETLIG OG SYSTEMATISK ARBEID

Å opprettholde og videreutvikle trygge og gode skolemiljøer krever et helhetlig, langsiktig og systematisk arbeid. Arbeidet er tredelt:

Arbeidet med å [fremme trygge og gode skolemiljøer](#) er en del av den ordinære pedagogiske praksisen på en skole og er ofte universelle tiltak som kommer alle elevene til gode. [Forebygging av mobbing og andre krenkelser](#) er rettet mot å minske risikoen for at mobbing og andre krenkelser skjer. [Håndtering av mobbing og andre krenkelser](#) handler om hvordan skolen avdekker, stopper og følger opp saker om mobbing og andre krenkelser.

2.1 FREMME ET TRYGT OG GODT SKOLEMILJØ

*Skolen skal arbeide kontinuerlig og systematisk for å fremme helse, miljøet og tryggleiken til elevane (...): Rektor har ansvaret for at dette blir gjort.
(Opplæringsloven § 9A-3)*

Et trygt og godt skolemiljø beskytter mot mobbing og andre krenkelser. En forutsetning for å kunne skape et trygt og godt skolemiljø, er kontinuerlig og systematisk forebyggende arbeid med felles fokus og tilnærming. Det er flere faktorer som fremmer og opprettholder dette:

- [God ledelse, organisasjon og kultur for læring](#)
- [Positive relasjoner mellom voksen og elev](#)
- [De voksnes evne til å lede klasser og grupper](#)
- [Positive relasjoner blant elevene](#)
- [Samarbeid med foresatte](#)

God ledelse, organisasjon og kultur for læring

Skoler der alle aktørene har en felles strategi for hvordan de arbeider med skolemiljøet, har størst sjanse for å lykkes. At skolen som organisasjon har god ledelse og preges av en kultur for læring, har en indirekte effekt på elevenes læringsmiljø og læring. En solid ledelse og organisasjon er en forutsetning for at arbeidet med elevenes læringsmiljø kan foregå kontinuerlig og systematisk, og for å kunne ta i bruk forskningsbasert kunnskap.

Kontinuerlig vil si at arbeidet med elevenes skolemiljø foregår hele tiden, og at det ikke bare foregår ved oppstarten av et skoleår eller når uønskede hendelser oppstår. **Systematisk** vil si at arbeidet er aktivt, gjennomtenkt og planmessig, og at arbeidet utføres av alle ansatte ved skolen.

Rektor har ansvaret for at arbeidet med elevenes skolemiljø foregår kontinuerlig og systematisk. Avdelingslederne og rektor har ansvaret for den daglige oppfølgingen av dette arbeidet.

2.2 ORDENSREGLEMENT, PLAN OG ÅRSHJUL

Ordensreglementet er retningslinjer for hvordan skolemiljøet skal være,

Alle skoler skal i tillegg til denne planen ha en plan og et årshjul for hvordan skolen arbeider for at alle skal ha det bra.

- *Skolens plan og årshjulet skal ta utgangspunkt i retningslinjene i dette dokumentet.*
- Skolens plan skal vise hvilke mål skolen har for arbeidet med skolemiljøet.
- Skolens plan og årshjulet skal beskrive hvordan skolen arbeider forskningsbasert for å fremme et trygt og godt skolemiljø og for å forebygge og håndtere alle typer krenkelser og mobbing.
- Skolens plan skal vise hvem som har tilsyn, hvor de skal være og hva de voksne skal gjøre når de har tilsyn. Rutinene skal sikre at personalet faktisk observerer, undersøker og griper inn når de ser noe bekymringsfullt, og at de har lav terskel for å melde videre.
- Skolens plan skal være kjent for alle aktører i skolen. Aktivitetsplikten til de ansatte skal framgå tydelig.
- Skolens plan skal gjennomgås i hele personalet og presenteres på foreldremøte, i elevråd og i SU/SMU ved oppstarten hvert skoleår.
- Skolens plan og årshjul skal evalueres to ganger i året, høst og vår. Evalueringen skal tidfestes i årshjulet.

2.3 POSITIVE RELASJONER MELLOM VOKSEN OG BARN

Barn og unge har et grunnleggende behov for å bli sett, oppleve tilhørighet og oppleve mestring. Gode relasjoner mellom voksne og barn er grunnleggende i arbeidet med å skape både trygghet, trivsel og læring. Tilsvarende kan følelser som er på avveie hemme læring. Med gode, proaktive strategier kan alle voksne på skolen bidra til at elevene bygger en god selvfølelse og får motivasjon for læring. De voksne kan hjelpe elevene med å regulere følelser og gi dem trøst og hjelp.

Flere studier viser at gode relasjoner mellom profesjonelle voksne og elever har en klar beskyttende effekt mot mobbing. Når det er gode relasjoner mellom lærer og elever, er det større sannsynlighet for at elevene blir trygge i samspill med andre elever. Lærerens væremåte setter standarden for det sosiale mellom elevene. Barn og unge trenger nærvær av varme og ansvarlige voksne i hverdagen. De skal være gode rollemodeller som er sensitive og varme, og viser empati og respekt. De må stille krav til elevene, ha positive forventninger til mestring, rose og korrigerende.

Relasjonen og maktforholdet mellom den profesjonelle voksne og elevene er asymmetrisk. Det er alltid den profesjonelle voksne som har ansvar for relasjonen. Det betyr ikke at den skal løse alle utfordringer selv, men være profesjonell nok til å hente hjelp på riktig sted og be om hjelp når han/hun kjenner at relasjonen er dårlig.

2.4 DEN VOKSNES EVNE TIL Å LEDE KLASSER OG GRUPPER

Gode relasjoner er viktig, men ikke tilstrekkelig for å skape en god skolehverdag. Gode rutiner og gode strukturer danner en ramme som gode relasjoner kan utvikle seg innenfor. Det frigjør tid og energi til læring. I sin ledelse av klassen eller gruppa, styrer den voksne den sosiale samhandlingen mellom elevene. En proaktiv lærer som er tett på elevgruppen har mulighet til å fange opp dynamikken i gruppen før krenkelser og mobbing får etablert seg. På den annen side kan manglende ledelse i en elevgruppe skape grobunn for usunne relasjoner og gi handlingsrom for negative ledere.

God klasseledelse kjennetegnes av en tydelig regi og struktur i undervisningen, med markering av oppstart, tydelige mål for elevenes læring, plan for timen, variasjon, korte læringsøkter, en avslutning med en oppsummering og plan for videre arbeid. Det er viktig at det er en enighet på skolen om sentrale prinsipper for god undervisning og klasseledelse (f.eks. hilse om morgenen, presentere en dagsplan, etablere kjente konsekvenser).

God ledelse av barn i SFO kjennetegnes av en tydelig regi og struktur på innhold og form på aktivitetene.

2.5 POSITIVE RELASJONER BLANT BARN OG UNGE

Skape en positiv skolekultur

Det er skolens oppgave å utvikle barn og unge, både faglig og sosialt, og hjelpe dem til å mestre livet og delta i sosiale fellesskap med andre. Barn og unge som liker seg på skolen, mobber mindre. Skolen skal arbeide kontinuerlig og systematisk med å skape en god skolekultur. I en positiv skolekultur viser elevene omsorg for hverandre og det kommuniseres tydelig at mobbing og krenkelser ikke er tillatt. Tiltakene for en positiv skolekultur gjelder både i skolen og i SFO.

Kontaktlærere og SFO-ledere har et særlig ansvar for å ta initiativ til og legge til rette for ulike sosiale aktiviteter som lekegrupper, familiegrupper, klassemøter, forberedelser til og oppsummeringer etter friminutter m.m.

Sosial og emosjonell kompetanse

Vennskap og opplevelse av tilhørighet er den viktigste vekstfaktoren for læring og utvikling. Barn og unge med god sosial kompetanse prioriterer sosiale mål og utvikler positive relasjoner til medelever og lærere. De står bedre rustet til å mestre skolen som sosial arena enn barn som ikke i samme grad mestrer de sosiale kodene. De sosialt kompetente blir lettere akseptert blant andre barn og unge, og har ofte en mer positiv oppfatning av seg selv. De ser også ut til å ha et vern mot negativt samspill i jevnaldergruppen og uttrykker større uavhengighet og selvstendighet. Disse barna er også i større grad i stand til å løse konflikter og avklare uenigheter seg i mellom. De har tro på at de kan bruke sin kompetanse til å mestre motgang og stress (Ogden 1995; Jahnsen, Ertesvåg og Westrheim, 2013).

Barn som signaliserer utrygghet, usikkerhet eller et lavt selvbylde risikerer i større grad å bli utsatt for krenkelser og mobbing. Det er svært viktig at de voksne identifiserer sårbare barn og ser etter tegn til om disse blir utnyttet av andre i gruppen. Å være bevisst barnas ulike temperament og sårbarheter og bruke disse

som utgangspunkt for å hjelpe dem med å utvikle sosial og emosjonell kompetanse, er en av skolens hovedoppgaver.

Elevene må være med

Elevene selv er viktige i arbeidet med å utvikle et godt skolemiljø. De må ha en aktiv rolle i det forebyggende arbeidet, både klassevis og gjennom elevrådet. Elevrådet skal ikke bare orienteres om skolens plan for et trygt og godt skolemiljø, men også få et eierforhold til den, slik at de kan delta i utforming av tiltak for skolemiljøet. Det er viktig at arbeidet som foregår både i skole- og SFO-tiden.

Samarbeid med foreldrene

Barn og unges foreldre er en avgjørende ressurs i arbeidet for å skape et godt skolemiljø. Når skolen og hjemmet samarbeider og formidler de samme verdiene og de samme, positive forventningene til barn og unge, har det en positiv effekt på trivsel og læring. Foreldrene har et medansvar for å skape et godt fellesskap mellom barna, men det formelle ansvaret for samarbeidet ligger hos skolen.

Foreldresamarbeidet kan være med foreldregruppen som helhet, med utvalg som FAU og i møter med enkeltforeldre. Foreldremøtene er en god arena for å skape samarbeid om et godt skolemiljø. Skolen skal gi regelmessig informasjon om klassemiljøet, og formidle at terskelen for å ta kontakt skal være lav.

FAU og SU/SMU skal orienteres om skolens plan for et trygt og godt skolemiljø, få et eierforhold til den og involveres i utformingen av tiltak for skolemiljøet.

Voksne skaper vennskap

Vennskap er viktig for trivsel og læring. Noen elever trenger hjelp til å bygge vennskap. Her kan de voksne spille en viktig rolle. Skoleledelsen kan oppfordre foreldrene, for eksempel gjennom FAU, til å bidra til ulike aktiviteter for å skape gode relasjoner mellom barn og unge, på skolen og i fritiden.

SLIK KAN DU BIDRA

Som forelder er du den viktigste ressursen for ditt barns læring og utvikling. Du kan også være en viktig ressurs for andre barn:

- ✓ Hils på alle du møter på skolen
- ✓ Snakk positivt om andres barn og andre foreldre
- ✓ Gjør en innsats for å bli kjent med voksne og barn på skolen
- ✓ Følg opp det som blir bestemt
- ✓ Engasjer deg i å skape et godt miljø
- ✓ Vær opptatt av at alle er med
- ✓ Skap rom for å heie på flere barn enn ditt eget

3.0 FOREBYGGE MOBBING OG ANDRE KRENKELSER

Forebyggende arbeid mot mobbing og andre krenkelser handler om å minske risikoen for at mobbing og andre krenkelser skal skje.

3.1 PROFESJONELLE VOKSNE SOM KAN OPPDAGE MOBBING

I det forebyggende arbeidet er det nødvendig å etablere en felles forståelse av mobbing og krenkelser hos de profesjonelle voksne. De profesjonelle voksne må gjøres kjent med hva mobbing og andre krenkelser er, med sine plikter etter regelverket og skolens rutiner. Alle voksne må vite hva som skal gjøres for å forebygge, avdekke og håndtere mobbing og andre krenkelser.

3.2 PLAN FOR Å FØLGE MED PÅ ELEVENES SKOLEMILJØ

I Søgne skal alle skoler følge med på elevenes skolemiljø etter denne planen:

Form for kartlegging	Når	Ansvar for oppfølging
Vakt og tilsynsordninger med tydelige ansvarsbeskrivelser	Hver dag	Rektor/alle ansatte
Trinnets sosiale miljø er tema på trinnmøter. Elevene kan besvare korte spørsmål på ukeplanen i tillegg.	Hver uke	Kontaktlærer/avdelingsleder
Trinnets sosiale miljø er tema på møter i SFO	Hver uke	Avdelingsleder
Klassemiljøundersøkelse (Spekter eller klassetrivsel.no) to ganger i året. Kontaktlærer rapporterer funn til rektor. Rektor bestemmer videre oppfølging.	Høst og vår	Kontaktlærer/rektor
Elevenes sosiale miljø er tema i klassegjennomgang minst to ganger i året.	Høst og vår	Kontaktlærer/avdelingsleder
Elevsamtaler minst to ganger i året. Kontaktlærer rapporterer funn til rektor. Rektor bestemmer videre oppfølging.	Høst og vår	Kontaktlærer/rektor
Utviklingssamtaler to ganger i året, der elevene svarer på spørsmål om trivsel, krenkelser og mobbing. Kontaktlærer rapporterer funn til rektor. Rektor bestemmer videre oppfølging.	Høst og vår	Kontaktlærer/rektor
Elevundersøkelsen gjennomføres for alle elever på 5- - 10. trinn. Resultatene analyseres i ledergruppen, i personalet, på trinn, i elevråd og SU/SMU.	Høst	Rektor/kontaktlærer
Elevrådet tematiserer trivsel, mobbing og krenkelser som felles tema minst to ganger i året.	Høst og vår	Elevrådskontakt
Trinnets sosiale miljø er tema på foreldremøte to ganger i året.	Høst og vår	Kontaktlærer/avdelingsleder
Søgne kommunes avvikssystem brukes ved brudd på loven.	Ved avvik	Alle ansatte/rektor

3.3 RUTINER FOR Å FREMME ET TRYGT OG GODT SKOLEMILJØ OG FOREBYGGE MOBBING OG ANDRE KRENKELSER

Oppgave	Tidspunkt	Ansvar
Skolen har en plan med tydelige mål og et årshjul for arbeidet med skolemiljøet. Planen skal ta utgangspunkt i Søgne kommunes «Handlingsplan for et trygt og godt skolemiljø».	Ved oppstart av nytt skoleår	Rektor
Opplæring og informasjon til alle ansatte om: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Forskrift om ordensreglement for skolene i Søgne kommune ▪ Søgne kommunes «Handlingsplan for et trygt og godt skolemiljø». 	Felles planleggingsdag ved skolestart	Rektor
Skolens ansatte drøfter skolens syn på: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Hva er et godt skolemiljø? ▪ Når er terskelen for å gripe inn? ▪ Når skal skoleledelsen varsles? 	Ved oppstart av nytt skoleår	Rektor
Nye foresatte gjøres kjent med ordensreglementet og Søgne kommunes «Handlingsplan for et trygt og godt skolemiljø», mobbknappen og hvor de kan finne disse. Foresatte til nye elever skal underskrive på at de har lest dokumentene.	Ved oppstart	Rektor/ avdelingsleder
Alle foresatte og SU/SMU gjøres kjent med ordensreglementet og Søgne kommunes «Handlingsplan for et trygt og godt skolemiljø» og mobbknappen på skolens hjemmeside.	Ved oppstart av nytt skoleår	Rektor
Alle elever vet hva som kjennetegner krenkende atferd, er godt kjent med innholdet i Søgne kommunes «Handlingsplan for et trygt og godt skolemiljø» og hvordan de kan melde ifra om mobbing.	Ved oppstart av nytt skoleår	Rektor
Temauke	Uke 36	Rektor
Tiltak og aktiviteter knyttet til elevenes skolemiljø drøftes i elevrådet.	Flere ganger i semesteret	Elevråds- kontakt
Elevundersøkelsen gjennomgås i ledergruppen, i personalet, i elevrådet, i FAU og i SU/SMU.	Hver høst	Rektor
Kontaktlærer rapporterer funn fra utviklingssamtalene. Alle involverte parter drøfter tiltak for oppfølging og evaluering.	Høst og vår	Kontaktlærer/ rektor
Evaluering av skolens plan i personalet, herunder arbeid med å fremme et trygt og godt skolemiljø, vakt- og tilsynsordning, elevsamtaler og undersøkelser, individuelt rettet arbeid, forebyggende arbeid mot mobbing og håndtering av mobbing.	Høst og vår	Rektor
Evaluering av skolens arbeid med skolemiljø i elevråd, FAU og SU/SMU.	Høst og vår	Rektor
Internkontroll	Løpende	Rektor

3.4 HELSESØSTER, MILJØTERAPEUT OG SOSIALLÆRER

Helsesøster, miljøterapeut og sosiallærer har en sentral rolle i arbeidet med å sikre et trygt og godt skolemiljø for elevene. Alle skolene skal i sin plan klargjøre nærmere rolle og oppgaver helsesøster, miljøterapeut og sosiallærer skal ha på aktuell skole i det forebyggende arbeidet. På alle skolene skal helsesøster og sosiallærer i begynnelsen av hvert skoleår ha en runde i hver klasse og informere om sitt samtaletilbud til elever når det gjelder mobbing og krenkende atferd. Det skal da blant annet gå klart fram at helsesøster og/eller miljøterapeut og/eller sosiallærer *kan* brukes som en kanal videre til skoleledelsen for elever når mobbing og krenkende atferd finner sted.

3.5 BARNA MÅ SELV KJENNE IGJEN MOBBING

En viktig del av det forebyggende arbeidet handler om å bevisstgjøre barn og unge på mobbing og krenkelser. De skal vite hva mobbing og krenkelser er, at de har rett til å ha det trygt og godt på skolen og at de har rett til å bli tatt på alvor når de ikke har det bra. Dette skal bidra til at det er trygt å si ifra.

Barn og unge i Søgne-skolen skal få informasjon om hva mobbing og andre krenkelser kan gjøre med barn, og om hva de skal gjøre når de ser noen bli krenket eller mobbet. Det er viktig å gjøre elevene oppmerksomme på at de kan få ulike roller som medløpere og tilskuere, og samtidig gi dem kunnskap og mot til å være uenige og til å hjelpe andre.

3.6 Å FOREBYGGE DIGITAL MOBBING

Ved forebygging av digital mobbing og krenkelser er det spesielt viktig å utvikle barn og unges dømmekraft. De må få kunnskap om eget og andres personvern, hvordan teknologi og tjenester fungerer, hvordan de kan brukes og hvilke konsekvenser de kan få. Barn og unge må bli bevisst sin tilstedeværelse på nettet og få kunnskap om hva de kan gjøre for å stoppe digital mobbing (f.eks. si ifra eller hjelpe andre dersom de er vitne til mobbing på nett, ikke svare på meldinger som er sendt for å såre) og hvor de kan henvende seg (f.eks. dokumentere mobbingen, politianmelde, blokkere avsendere, ikke dele passord).

Skolen må gi foreldre god innsikt i hva elevene får av kunnskap og ferdigheter innen digital dømmekraft. Dette er en forutsetning for at elever og foreldre også kan ha gode samtaler om hvordan man kommunisere på nettet.

Hvordan skolen arbeider med å la barn og unge selv kjenne igjen digital mobbing og andre krenkelser skal være synlig i skolens plan og årshjul.

4.0 AVDEKKE MOBBING OG KRENKELSER

Det skal være en svært lav terskel for å undersøke en mistanke om krenkelser eller mobbing. Alle som jobber ved skolen skal muntlig eller skriftlig melde til rektor dersom de mistenker at noen elever opplever krenkende ord og/eller handlinger. Selv om situasjonen kan løses innenfor klassen, skal den bringes videre til rektor.

Retten til et trygt og godt skolemiljø er en individuell rettighet som er basert på elevens subjektive opplevelse. Det er den enkeltes elevs egen opplevelse av skolemiljøet som danner utgangspunktet for skolens håndtering av opplæringsloven § 9 A.

Rektor har det overordnede ansvaret, og skal ta ansatte, elever og foreldre som varslere på største alvor og har plikt til snarest å undersøke det som har skjedd.

I avdekkingsarbeidet skal skolen sikre at elevens subjektive opplevelse kommer fram og at tiltak settes i gang så raskt som mulig. Det er viktig at eleven og foreldre får en skriftlig melding om at avdekkingsarbeidet er iverksatt og at de blir holdt orientert om hva som vil skje fremover. Det er også viktig at prosessen dokumenteres underveis, i tråd med forvaltningslovens føringer. Rektor vurderer hvilke dokumenter som skal arkiveres i elevmappa.

4.1 VERKTØY FOR SYSTEMATISK AVDEKKNING

For å kunne oppdage krenkelser og mobbing og forstå hva som skjer, må skolen arbeide systematisk for å kartlegge og avdekke hva som egentlig skjer mellom elevene. Avdekkingsarbeidet kan gjøres gjennom klassemiljøundersøkelser, elevsamtaler og/eller systematiske observasjoner.

En mistanke om mobbing vil som regel kreve flere og mer grundige undersøkelser enn én enkelt krenkelse. Ved mistanke om mobbing kan en sjekklister være hensiktsmessig å bruke.

Klassemiljøundersøkelse

I en klassemiljøundersøkelse kan vi få vite noe om hvordan elevene forholder seg til hverandre. I en undersøkelse er det sentralt å få informasjon, derfor bør den ikke være anonym. Å observere stress og blikk blant elever kan også gi grunnlag for videre kartlegging. Spekter, klassetrivsel.no og Innblikk kan brukes i dette arbeidet. Disse verktøyene egner seg godt for å få informasjon om det som kan være vanskelig å observere for læreren.

Svar i undersøkelsene kan også organiseres i et sosiogram, som gir en visuell framstilling av de sosiale relasjonene i en gruppe og vil ofte hjelpe en til å se andre forbindelser enn de som fremstår som mest tydelige, og gi råd om hvor de voksne skal begynne å lete for å finne negativ samhandling i elevgruppa.

Elevsamtaler

Alle skoler har elevsamtaler med jevne mellomrom. En elevsamtale med formål om å avdekke krenkelser eller mobbing trenger ikke å være like omfattende som en ordinær elevsamtale. Den skal gi muligheter til å få utdypende informasjon om elevens trivsel og andre konkrete forhold, samtidig som læreren får vist interesse for eleven og får formidlet at det er viktig at eleven har det godt på skolen.

Systematiske observasjoner

Mens klassemiljøundersøkelsen og elevsamtalene kan gi indikasjoner på hva som bør undersøkes nærmere, er systematisk observasjon den delen av det tredelte avdekkingsverktøyet som til slutt kan gi svar på hva som faktisk skjer.

Systematisk observasjon handler om planmessig å observere med ører og øyne hva som foregår i en elevgruppe. Det dreier seg om å få tak i og skrive ned hvordan elevene snakker til og om hverandre, hvilke signaler de gir hverandre og hvordan de samhandler med hverandre på godt og vondt. Gjennom observasjoner kan man fange opp mønster i samhandling som man ellers ikke ser så godt (Flack, 2010). Søgne kommune har utarbeidet et observasjonsskjema til bruk i dette arbeidet.

Data som grunnlag for refleksjon

Det er sjelden undersøkelsene, samtalene og observasjonene i seg selv gjør at alle sammenhenger belyses, men både hver for seg og i samspill, gir avdekkingsverktøyene et godt grunnlag for refleksjon. Da kan de voksne som har vært involvert i arbeidet sette sammen informasjonen som allerede fins og stille spørsmål rundt dette.

Alle voksne skal gripe inn med en gang de ser negative hendelser, men i enkelte tilfeller kan det være hensiktsmessig å bruke tid på å finne systemet i relasjonen mellom elevene før man setter inn tiltak. I mange tilfeller er det viktigere at mobbingen stopper helt, enn at den stopper i morgen. Dersom det er fare for liv og helse skal man sette inn akutte tiltak, og avdekke i etterkant.

4.2 NÅR VOKSNE KRENKER

Dersom en som arbeider på skolen, får mistanke om eller kjennskap til at en annen som arbeider på skolen, utsetter en elev for krenkelse, mobbing, vold, diskriminering eller trakassering, skal vedkommende straks varsle rektor. Rektor skal varsle skoleeier. Dersom det er en i ledelsen ved skolen som står bak krenkelsen, skal skoleeier varsles direkte av den som fikk mistanke om eller kjennskap til krenkelsen. Dersom voksne står bak mobbing og/eller krenkelser, skal det straks settes i gang undersøkelse og tiltak etter § 9 A-4 tredje og fjerde ledd.

5.0 STOPPE OG HÅNDBERE KRENKELSER OG MOBBING

Krenkelser og mobbing må møtes med kraftfulle tiltak og omfattende virkemidler. I arbeidet med å stoppe krenkelser og mobbing skal skolen sikre en saksbehandling og oppfølging som er i tråd med opplæringsloven og forvaltningsloven med forskrifter.

Plikt til å sette inn tiltak

Opplæringsloven gir elevene rett til et trygt og godt skolemiljø, samt til å få gjenopprettet det gode skolemiljøet dersom retten ikke er oppfylt. Saker knyttet til skolemiljøet skal behandles raskt og prioriteres høyt av rektor. Når saken er undersøkt, skal skolen lage en skriftlig plan for arbeidet.

Planen skal vise:

- hvilke problemer saken skal løse
- hvilke tiltak skolen har planlagt
- når tiltakene skal gjennomføres
- hvem som er ansvarlig for tiltakene
- når tiltakene skal evalueres

Tiltakene skal være til barnets beste

Tiltakene som settes inn skal være til barnets beste. De må være lovlige, gjennomtenkte, tilpassede og målrettede, slik at man stopper de elevene som har definisjonsmakten fra å handle negativt og får gjenopprettet et trygt miljø. Tiltakene skal settes inn både overfor den som krenker og den som blir krenket. Ganske ofte vil økt voksen tilstedeværelse og oppmerksomhet være virksomme tiltak.

Tiltakene skal utarbeides i samråd med eleven selv og elevens foreldre. I tiltaksplanen skal det komme tydelig fram at barnet har blitt hørt og at det barnet sier har blitt tillagt vekt. Selv om det er fremmet forslag til konkrete tiltak, er ikke skolen forpliktet til å møte disse. Skolen skal uavhengig vurdere hvilke tiltak som kan sikre at elevens rett til et trygt og godt skolemiljø oppfylles.

Skolen, eleven og foreldrene må bli enige om hvor lang tid tiltakene skal prøves ut, før de evaluerer situasjonen. Det skal settes en dato for evaluering av tiltakene. Skolen må dokumentere hva som blir gjort for å oppfylle aktivitetsplikten (§ 9 A-4).

Utforming av tiltak

Å stoppe krenkelser og mobbing i skolen er en intervensjon, som krever at det settes inn flere tiltak parallelt, på ulike nivåer. Hva som skal gjøres for å stoppe krenkelsene og mobbingen avhenger av den aktuelle situasjonen og resultatet av avdekkingen. Tiltakene skal settes inn raskt, og skal stå i forhold til alvorlighetsgraden av handlingene. Jo mer alvorlig saken er for liv og helse, desto raskere skal tiltakene settes inn. Tiltakene kan utformes på ulike nivåer. Svært ofte vil det iverksettes tiltak både overfor de sentrale aktørene og hele elevgruppen samtidig.

<p>Tiltak på individnivå er tiltak som er knyttet til det enkelte barnets behov i den situasjonen det er i. Individuelle tiltak kan være daglige/jevnlige samtaler, observasjon, voksen tilstedeværelse eller økt kontakt med hjemmet.</p>	<p>Tiltak på gruppenivå kan være at elevgruppen har et særskilt fokus over en periode, hensiktsmessig plassering i klasserommet, etablering av lekegrupper, å skape arenaer for hyggelig opplevelser i små grupper, trening av sosial kompetanse, voksen tilstedeværelse i overgangssituasjoner eller tydelige strukturer i klasserommet.</p>	<p>Tiltak på systemnivå kan være etablering av nye regler, omorganisering av skoledagen, økt voksentetthet, økt inspeksjon eller holdningsarbeid. Tiltak trenger ikke å hjemles i ordensreglementet, men sanksjoner må være i tråd med ordensreglementet. Kollektive sanksjoner er ikke tillatt.</p>
---	--	---

Mobbing krever intensive tiltak

Spørsmålet om det er mobbing som foregår må alltid underbygges av fakta. Mobbing krever ofte andre og mer intensive tiltak enn én enkelt krenkelse. Mobbing handler om en snuoperasjon der skolen skal ta tilbake makten fra elevene som står bak mobbingen. En slik snuoperasjon vil ofte bære preg av å være en intervensjon og må planlegges godt. Planleggingen av intervensjonen og rekkefølgen tiltakene gjennomføres i, er like viktig som selve intervensjonen, og gode forberedelser øker sjansen for å lykkes.

I starten av en intervensjon må en utarbeide et mål, eller sluttbilde, som viser hvor en vil og hvordan det skal være da (SMTTE brukes som verktøy). Målet er at det ikke skal foregå en eneste ny krenkelse av offeret og at offeret får en trygg og god skolehverdag.

Tiltak overfor den som mobber

Selve intervensjonen starter med å gjennomføre en konfronterende samtale med den/de som mobber i en bevisst rekkefølge og uten at de får samkjørt seg. Samtalene skal gjennomføres på en tydelig og respektfull måte. Hensikten med samtalen er å formidle at atferden må stoppe, ikke at de skal føle skyld og skam. I de aller fleste tilfeller har de som mobber opplevd en gevinst ved mobbingen. Når mobbingen stopper, fratras eleven denne gevinsten, og samtidig middelet som har gitt dem opplevelsen av å lykkes. Denne gevinsten må erstattes med en annen gevinst.

Den som mobber skal følges opp. Det kan være vanskelig for den som mobber å endre atferd alene. Til dette arbeidet trenger han/hun hjelp og støtte fra andre, først og fremst i form av positiv oppmerksomhet. Skolen må lage en plan for hvordan de skal hjelpe ham/henne. Planen skal skissere tiltakene som iverksettes og hvordan disse skal følges opp. Alle forsøk på å dominere og manipulere andre, gjennom for eksempel små blikk eller kommentarer, skal slås ned på og stoppes umiddelbart. Planen må også vise hvilke konsekvenser og sanksjoner negativ atferd skal få. Disse må gjøres kjent for den som mobber og dennes foreldre. Det er viktig å være klar over at svært mange barn og unge som mobber har opplevd å bli mobbet selv. De voksne rundt den som mobber må forsøke å forstå hva som ligger bak mobbehandlingene, og gi emosjonell støtte i arbeidet med å endre atferd.

Tiltak overfor den som blir mobbet

Den som blir utsatt for mobbing skal følges opp. Det er viktig at den som har blitt utsatt for mobbingen blir orientert om hvilke tiltak som iverksettes og at han/hun blir holdt løpende orientert om saken. Like viktig er det at de voksne på skolen har tett oppfølging med eleven om hvordan han/hun opplever situasjonen. I en tidlig fase kan

dette innebære daglige samtaler. I noen tilfeller vil det være behov for å arbeide med trening av sosiale ferdigheter, som for eksempel selvhevdelse, dersom disse er skadet. Tiltakene som settes inn vil avhenge av hvor lenge barnet har blitt mobbet. Vær oppmerksom på at både mobbing og krenkelser kan utløse traumer og at det kan skje retraumatiseringer (Tharaldsen, K. B., 2017).

Når skolen ikke ser krenkelser eller mobbing, men eleven fortsatt ikke har det bra

I noen tilfeller vil det være slik at skolen ikke kan se at det foregår krenkelser eller mobbing, men at eleven likevel opplever at han/hun ikke har det bra. I slike situasjoner har eleven fortsatt krav på at det settes inn tiltak rettet mot eleven, eller generelle tiltak for å bedre klasse- eller skolemiljøet.

Når foreldre ikke vil ha tiltak

I noen tilfeller kan det hende at foreldre eller elever sier at skolen ikke må gjøre noe. Det er viktig å være klar over at aktivitetsplikten gir skolen en plikt til å handle når de har fått kjennskap til at en elev ikke har det bra, også når foreldrene eller elevene selv ikke vil at skolen skal gjøre noe.

Sanksjoner

Dersom tiltak skal ha effekt, er det viktig at sanksjonene for negativ atferd er tydelige, og har trinn for ulike alvorlighetsgrader. Sanksjonene må være kjent for de elevene det gjelder og deres foreldre. Sanksjonene skal hjemles i skolens ordensreglement og tilpasses situasjonen og eleven.

Skolen må dokumentere bruk av sanksjoner. Dersom sanksjonen er inngripende, skal det fattes enkeltvedtak. Bortvisning skal kun forekomme dersom andre tiltak er prøvd. Ved skolebytte skal skoleeier involveres. Kollektive sanksjoner er ikke tillatt.

Følge opp

Elever som har blitt utsatt, eller som selv har utsatt andre for mobbing, skal bli fulgt opp av skolen helt til den krenkende atferden har opphørt. Dersom tiltakene som iverksettes ikke gjør at situasjonen bedrer seg innen fristen for evalueringen, skal skolen utforme nye tiltak i tiltaksplanen. Det er avgjørende at elevene får tro på at de tiltakene som settes i gang vil bedre situasjonen og at de voksne har evne og vilje til å gjøre situasjonen bedre.

Intervensjonen skal avsluttes når det er trygt for den som har blitt utsatt for mobbing, og det er ikke opp til skolen å avgjøre når atferden har opphørt. En hovedregel er at jo mer omfattende mobbingen har vært, jo lenger tid tar oppfølgingen. Både den som har mobbet og den som har blitt utsatt for mobbingen skal følges opp like tett.

Dersom den krenkende atferden ikke opphører, skal andre eksterne parter inn i saken, for eksempel PP-tjenesten, beredskapsteam mot mobbing, barnevernstjenesten, politiet eller konfliktrådet.

Klagerett

Dersom en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, kan eleven eller foreldrene melde saken til Fylkesmannen etter at saken er tatt opp med rektor. Fylkesmannen avgjør om aktivitetsplikten til skolen etter §§ 9 A-4 og 9 A-5 er oppfylt.

6.0 AKTIVITETSPLIKT – AVDEKKE, HÅNDBERE OG FØLGE OPP

Følge med	Gripe inn	Varsle
Undersøke	Sette inn tiltak	Dokumentere

Alle som arbeider på skolen har en plikt til å følge med på hva som skjer på skolen og gripe inn hvis de ser krenkelser som for eksempel mobbing.

Krenkelser og mobbing kan være vanskelig å oppdage. De voksne må få trening i å følge med på risikofaktorer i skolemiljøet og på barn og unge som er særlig sårbare. I tillegg må de kjenne igjen tegn på mobbing, krenkelser og ekskludering. For å kunne oppdage det, må de være tilstede i barn og unges lek og samhandling.

Elevsamtaler og klassemiljøundersøkelsene Spekter og Klassetrivsel.no er verktøy som brukes for å kartlegge sosiale relasjoner og klassens sosiale miljø.

Følge med	Gripe inn	Varsle
Undersøke	Sette inn tiltak	Dokumentere

Hvis du som ansatt i skolen overhører for eksempel hatytringer eller observerer mer indirekte krenkelser som utestenging, isolering og baksnakking, skal du gripe inn umiddelbart og stoppe situasjonen. Det kan for eksempel dreie seg om å stanse en slåsskamp eller annen fysisk krenkelse, om å stanse en utfrysningssituasjon eller stanse og irettesette elever som kaller andre stygge ting. Plikten til å gripe inn er begrenset til inngrep som er mulige å gjennomføre. Det betyr at ansatte ikke skal stå i fare for å skade seg selv eller krenke noen av elevene for å stanse situasjonen, med mindre det er nødrett eller nødverge.

Følge med	Gripe inn	Varsle
Undersøke	Sette inn tiltak	Dokumentere

Alle som jobber på skolen skal varsle rektor hvis de ser eller mistenker at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Det skal være lav terskel for hva som skaper mistanke til at en elev ikke har det bra på skolen. Plikten til å varsle rektor gjelder for all mistanke.

Dette skal sikre at rektor får oversikt over hvordan elevene har det på skolen og vil være et godt utgangspunkt for å følge opp enkeltsaker.

Følge med	Gripe inn	Varsle
Undersøke	Sette inn tiltak	Dokumentere

Plikten til å undersøke betyr at skolen skal undersøke elevens opplevelse av skolemiljøet. Hvis noen som jobber i skolen ser eller mistenker at en elev ikke har det trygt og godt, skal de undersøke saken med en gang. Plikten til å undersøke har like lav terskel som plikten til å varsle. Hvis elever selv sier ifra om at de ikke har det bra, skal skolen alltid undersøke saken nærmere. Det er helt nødvendig for å kunne sette inn gode, egnede tiltak.

Følge med	Gripe inn	Varsle
Undersøke	Sette inn tiltak	Dokumentere

Det er elevens egen opplevelse av at han eller hun ikke har et trygt og godt skolemiljø som utløser tiltakplikten. Det er skolens ansvar å fange opp at elevene sier ifra om at de ikke har det bra på skolen. Skolen skal ikke bagatellisere elevenes opplevelse av sitt eget skolemiljø, og aldri avvise eller underkjenne en elevs opplevelse av utrygghet eller mistrivsel på skolen.

Skolen har plikt til å:

- sette inn egnede tiltak for alle elever som opplever at skolemiljøet ikke er trygt og godt, uansett årsak
- følge opp tiltakene
- evaluere virkningen av tiltakene
- legge til eller endre tiltak hvis det er nødvendig

Følge med	Gripe inn	Varsle
Undersøke	Sette inn tiltak	Dokumentere

Skolen må dokumentere skriftlig hva de gjør for å sørge for at elever har det trygt og godt på skolen. Dokumentasjonen skal sikre at:

- elever og foreldre får et bevis på at skolen tar saken deres seriøst og at de forplikter seg til å hjelpe eleven
- fylkesmannen raskt kan få oversikt hvis saken meldes dit
- at saken er tilstrekkelig belyst ved eventuelle tilsyn, erstatningssaker eller straffesaker.

Skolen har to dokumentasjonsplikter

- dokumentere hvilke tiltak de planlegger å gjennomføre - gjennom en aktivitetsplan
- dokumentere hva de har gjort for å følge opp delpliktene i hver enkelt sak, det vil si følge med, gripe inn, varsle, undersøke og sette inn tiltak

7.0 BEREDSKAPSTEAM MOT MOBBING

Beredskapsteamet skal være en støttefunksjon når rutiner for å få slutt på mobbing ikke er iverksatt eller ikke har ført frem. Teamet består av tverrfaglige sammensatte tjenester, vil ha en nøytral funksjon og ikke være en part i saken.

Beredskapsteamets formål

1. Beredskapsteamets oppgave er å bistå elever, foresatte, barnehager og skoler og bidra til at mobbesaker blir håndtert og løst på en god måte.
2. Beredskapsteamet skal kunne bistå foreldre/elever som opplever at de ikke får den hjelpen de har krav på av skolen/ barnehagen sin.
3. Beredskapsteamet skal kunne gi råd til elever, foresatte og skoler der mobbeproblematikken ligger utenfor skolens mandat og kompetanseområde.

Hvem består beredskapsteamet av?

Leder PP-tjenesten, representanter fra administrasjonen - oppvekstområdet skole og oppvekstområdet barnehage - representant fra familiesenteret og representant fra enhet for livsmestring.

Hvem kan kontakte beredskapsteamet?

- Skoler ved rektor
- Barnehager ved styrer
- Foreldre i skolen gjennom elevombud
- Foreldre i barnehagen gjennom rådgiver for barnehage

Hva skjer når du kontakter beredskapsteamet?

- Beredskapsteamet får i stand en kartleggingssamtale med rektor/ styrer/ elevombud og representanter fra beredskapsteamet så snart som mulig, og senest innen 5 virkedager.
- I forkant av denne samtalen skal beredskapsteamet ha mottatt informasjon på eget skjema.
- Beredskapsteamet kan i kartleggingssamtalen pålegge skolen/ barnehagen å igangsette tryggingstiltak med umiddelbar virkning i påvente av det videre arbeidet med saken.
- I denne samtalen avklares det også om og på hvilken måte den andre parten involveres i det videre arbeid.
- Ut i fra hvilken informasjon som kommer frem i samtalen, vil det på slutten av samtalen alltid lages en plan for videre arbeid i saken.
- Beredskapsteamet kan være med på evalueringen av de iverksatte tiltakene.

8.0 ELEVOMBUDET

Elevombudet er tilgjengelig for alle elever og foresatte som har behov for det. Elevombudets mandat er:

- Å utføre sitt arbeid på fritt og selvstendig grunnlag, uavhengig av administrativ og politisk ledelse i kommunen.
- Å bidra til at alle elever får den opplæring og det psykososiale læringsmiljø de har krav på.
- Å samarbeide tett med Beredskapsteamet og være en brobygger mellom alle parter i samarbeidet for å sikre en opplæring som fremmer helse, trivsel og læring.
- Å veilede og bistå enkeltelever og deres foreldre i kommunikasjonen med skole og beredskapsteam og fremstå som et mellomledd mellom hjem og skole i vanskelige saker.
- Å ha fokus på oppfølging av skolenes forebyggende arbeid mot mobbing
- Å utarbeide halvårlig rapport og årlig handlingsplan som fremlegges til politisk behandling i tjenesteutvalg, formannskap og kommunestyre.

Elevombudet kontaktes via telefon, mail, facebook eller ved å møte opp på drop-in-tiden på rådhuset i Søgne. Kontaktinfo ligger på kommunens hjemmeside og på Facebook-siden til Elevombudet.

9.0 EVALUERING AV HANDLINGSPLANEN

Handlingsplan for et trygt og godt skolemiljø evalueres og eventuelt revideres i rektormøte årlig (vår).

Sentrale spørsmål/kriterier ved evaluering av planen:

- Bidrar handlingsplanen til å forebygge mobbing og krenkende atferd?
- Bidrar handlingsplanen til at det blir iverksatt tiltak dersom det forekommer mobbing og krenkende atferd på skolen?
- Er det sider ved handlingsplanen som man basert på erfaringer ser bør endres/justeres?

Hver skole involveres i disse evalueringsspørsmålene. Dokumentasjon på evaluering ligger som del av referat fra rektormøte i ePhorte.

Hver skole har i forbindelse med sine internkontrollrutiner årlig evaluering av sitt systemarbeid.

10.0 RESSURSBANK

Vedlegg 1:

Rutine for håndtering av krenkelser og mobbing

Fase	Oppgave	Ansvar	Dokumentasjon	Tid
Bekymring	Bekymring/henvendelse knyttet til en elevs skolemiljø	Rektor/ kontaktlærer	Referat	Ved kjennskap/ mistanke
Undersøkelse	Rektor undersøker saken	Rektor/ kontaktlærer		Umiddelbart
	Samtaler med eleven som blir krenket/mobbet Målet med samtalen er å gi støtte og få informasjon. Sikre at elevens subjektive opplevelse kommer fram. Understrek at det er ditt ansvar at barnet ikke har det bra og at du ikke vil gi deg før saken er løst. Gjør avtale om oppfølging.	Rektor/ kontaktlærer	Referat Melding om mottatt bekymring	Umiddelbart
	Samtaler med foresatte til eleven som blir krenket/mobbet (samme dag som eleven) Gi informasjon om at skolen iverksetter undersøkelser og observasjon knyttet til elevens skolemiljø og at dere vil samarbeide om tiltak. Send ut «Melding om mottatt bekymring for skolemiljøet». Gjør avtale om oppfølging.	Rektor/ Kontaktlærer	Referat Melding om mottatt bekymring	Umiddelbart
	Samtaler med elevene som krenker/mobber Målet med samtalen er å formidle at atferden skal stoppe umiddelbart og å høre krenkerens versjon. Er det flere krenkere, snakk med dem i rask rekkefølge (en om gangen), slik at de ikke har anledning til å snakke sammen. Gjør avtale om oppfølging.	Rektor/ Kontaktlærer	Referat	Snarest mulig
	Undersøkelser fortsetter	Rektor/ Kontaktlærer	Spørreundersøkelser/ observasjoner/ elevsamtaler	Snarest mulig
	Utforming av tiltak	Rektor nedsetter et team for intervensjonen Tiltaksteamet vurderer behov for videre avdekking. Starter med å utarbeide tiltaksplanen.	Rektor/ Kontaktlærer	Referat og utkast til Tiltaksplan
Møte med elev og foresatte I møtet skal eleven og de foresatte få si sin mening om tiltakene som skal iverksettes.		Rektor/ Kontaktlærer	Referat	Snarest
Iverksette tiltak	Iverksette tiltak	Intervensjonsteam	Fylle ut tiltaksplanen løpende	Snarest
	Jevnlige oppfølgingssamtaler med involverte elever			Snarest
Evaluere tiltak	Møte med foresatte I møtet skal tiltaksplanen evalueres. Avtal videre oppfølging.	Intervensjonsteam og rektor	Referat	Ved behov, senest etter seks uker
Følge opp	Oppfølging etter at den negative atferden har opphørt	Rektor	Referat	

Vedlegg 2:

Rutiner for systematisk tilsyn

Del 1: Beskrivelse av hvordan tilsynet skal utføres.

Del 2: Fordeling av vakter og områder (utarbeides ved skolen).

Slik skal du opptre ved tilsyn:

Ha tilsyn og gi veiledning på en slik måte at du hele tiden har oversikt over alle deler av uteområdet som du har ansvar for.	Bevegelse	Beveg deg hele tiden slik at du kommer i kontakt med så mange elever som mulig. Beveg deg i uregelmessige ruter slik at elevene ikke kan forutse når du kommer. Ha som mål å bevege deg til alle steder. Vær spesielt oppmerksom på områder der det kan oppstå konflikter.
	Skanning	Se og lytt hele tiden til de ulike aktivitetene slik at du vet hva som foregår i området. Se etter ønsket og uønsket atferd. Vær spesielt oppmerksom på områder der det kan oppstå konflikter. Øk muligheten for positiv samhandling og oppmuntring av ønsket atferd.
Vær positiv og oppmuntrende for å støtte opp om positiv atferd.	Positiv involvering	Involver deg ofte. Vær vennlig, åpen og hjelpsom. Gi spesifikk oppmerksomhet til positiv atferd.
	Oppmuntring	Bruk anerkjennelser eller belønning for spesifikk atferd. Gi anerkjennelse så fort som mulig. Bruk 5:1-regelen.
Håndter problematferd på en konsekvent måte. Bruk milde, rimelige og forutsigbare konsekvenser.	Håndtering av problematferd	Korriger atferden umiddelbart. Fokuser på den spesifikke atferden som skal stoppe. Håndter problemet så privat som mulig (på tomannshånd). Vær rolig, bruk enkelt språk. Vær vennlig og bestemt. Stopp argumentasjoner. Opptre rettferdig.

Rutinene er omarbeidet etter PALS-systemet.

Vedlegg 3:

Spørsmål fra Spekter

(en ikke-anonym undersøkelse)

Denne undersøkelsen kan tas fra 3. – 10. klasse. Spørsmålene kan legges inn i Klassetrivsel.no.

1. Hvem i klassen vil du helst være sammen med i friminuttene? Skriv tre navn.
2. Hvem i klassen er det som bestemmer mest. Skriv tre navn.
3. Hvem i klassen hjelper andre elever? Skriv tre navn.
4. Hvem i klassen hjelper lærerne? Skriv tre navn.
5. Hvem i klassen bråker i timene? Skriv tre navn.
6. Hvor ofte bråker du i timene?
(Aldri – hver uke – omtrent hver dag – omtrent hver time)
7. Jeg synes det er for mye bråk i timene
(Helt uenig – litt uenig – litt enig – helt enig).
8. Jeg tror de andre i klassen synes det er for mye bråk i timene
(Helt uenig – litt uenig – litt enig – helt enig).

Mobbing er vonde handlinger som utestengning, ryktespredning, erting, dytting, slag eller spark mot en som ikke kan forsvare seg.

9. Hvor ofte er du blitt mobbet på skolen i høst?
(Aldri – av og til – to/tre ganger i måneden – hver uke – omtrent hver dag)
10. Dersom du er blitt mobbet, hvem er det som mobber deg? Skriv navnene.
11. Hvor ofte har du mobbet andre på skolen i høst?
(Aldri – av og til – to/tre ganger i måneden – hver uke – omtrent hver dag)
12. Dersom du har mobbet andre, hvem har du mobbet? Skriv navnene.
13. Hvem i klassen mobber andre? Skriv navnene.
14. Hvem i klassen blir mobbet? Skriv navnene.
15. Har du blitt mobbet på mobiltelefon eller pc (nettmobbing)?
(Aldri – av og til – to/tre ganger i måneden – hver uke – omtrent hver dag)
16. Hvem i klassen blir mobbet på mobiltelefon eller pc (nettmobbing)? Skriv navnene.
17. Har du mobbet andre på mobiltelefon eller pc (nettmobbing)
(Aldri – av og til – to/tre ganger i måneden – hver uke – omtrent hver dag)
18. Hvem i klassen mobber andre på mobiltelefon eller pc (nettmobbing). Skriv navnene.

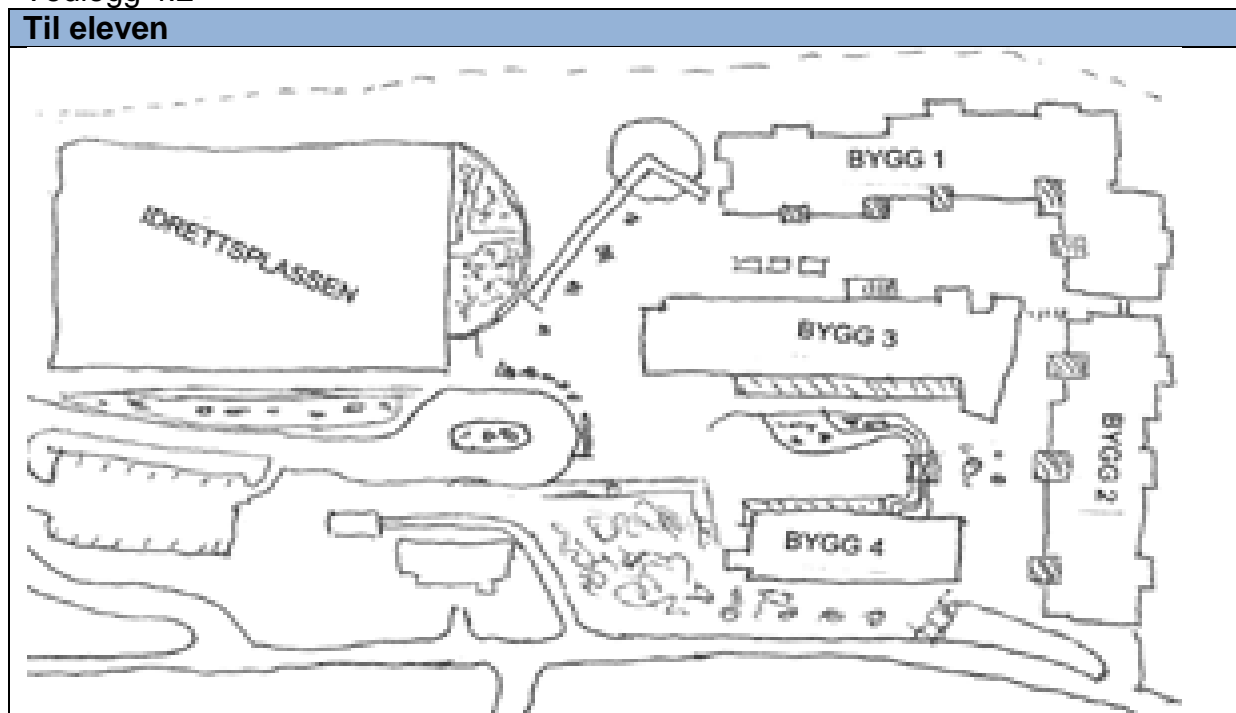
(Erling Roland, Læringsmiljøsentret, 2015)

Vedlegg 4:1

Skolegårdsundersøkelse

Til læreren	
DETTE ER SKOLEGÅRDS-UNDERSØKELSEN:	SLIK GJØR DU:
<p>Skolegårdsundersøkelsen gjennomføres som en elevsamtale. Etter noen spørsmål skal eleven sette kryss på kartet der han/hun oppholder seg, og føler seg utrygg.</p> <p>Hver elev skal ha et nytt ark, slik at de ikke kan se hva andre har svart. Når alle samtalene er gjennomført, tegner du inn røde og grønne kryss på hvert sitt ark, og leverer det til rektor.</p>	<p>Les denne teksten for elevene: På vår skole skal alle ha det bra. Ingen skal bli ertet eller plaget. Jeg vil gjerne vite hvordan du har det i friminuttene.</p> <p>Still elevene spørsmål om friminuttet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hva liker du å leke i friminuttene? • Har du noen å være sammen med i friminuttene? • Har du blitt plaget? • Har du sett noen andre bli plaget? <p>Se på kartet. Sett kryss (forklar ved behov):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvor liker du å leke? Be elevene sette kryss med grønn farge • Hvor føler du det er utrygt? Be elevene sette kryss med rød farge • Hvor bør de voksne være? Be elevene sette kryss med rød farge

Vedlegg 4:2

Vedlegg 5:

Spørsmål til elevsamtale

1. Hvordan trives du på skolen (hva liker du best, og hva kan bli bedre)?
2. Hvordan trives du i klassen?
3. Hvem er du mest sammen med på skolen?
4. Hvem vil du helst være sammen med?
5. Hvordan trives du med de voksne på skolen?
6. Har du blitt ertet eller mobbet av noen den siste tiden?
7. Har du sett noen andre bli mobbet på skolen den siste tiden?
8. Har du mobbet noen på skolen den siste tiden?
9. Er det noen som er spesielt flinke til å skape trygghet og trivsel rundt deg?
10. Er det noe jeg kan gjøre for at du skal ha det bedre?

Vedlegg 6:

Utviklingssamtaleskjema _____ skole

Skoleår:

Elevens navn:

Dato:

Trinn/gruppe:

Klokkeslett:

GENERELL KOMPETANSE (*læreren gir kommentar*)

Orden	Kommer tidsnok, er godt forberedt, har med nødvendig utstyr, leverer hjemmearbeid, overholder skolens ordensregler osv.
	Kommentar:

Oppførsel	Viser god oppførsel mot medelever og voksne, viser respekt og tar hensyn til andre osv.
	Kommentar:

Arbeidsprosess	Viser innsatsvilje, viser motivasjon og lærelyst, viser utholdenhet og konsentrasjon, har gode arbeidsvaner, viser god organisering av arbeidet, medvirker i vurdering av eget og andres arbeid, gjør lekser osv.
	Kommentar:

Sosial kompetanse	Samarbeider med andre, tar ansvar, har selvkontroll, viser evne til lek, humor og glede.
	Kommentar:

Vedlegg 7:

Trivsel, krenkelser og mobbing (fylles ut av elev og foreldre)

Alle elever har rett til å ha det trygt og godt på skolen. Det er viktig for oss å vite hvordan du har det, derfor spør vi om du har blitt krenket eller mobbet det siste halve året og om du vil at skolen skal gjøre noe for at du skal få det bedre på skolen.

- Krenkelser er ord eller handlinger som gjør at en elev blir lei seg eller ikke har det bra.
- Mobbing er gjentatte krenkelser fra en eller flere rettet mot en elev som har vanskelig for å forsvare seg.

Dersom du har blitt krenket eller mobbet, eller ber om tiltak, skal det meldes til rektor. Rektor skal snarest mulig undersøke saken og ta kontakt med foresatte.

Se: <http://laringsmiljosenteret.uis.no/mobbing/konsekvenser-av-mobbing/> for tegn på mobbing.

Hvordan trives du på skolen?	Eventuell kommentar
1. Er du blitt krenket eller mobbet det siste halvåret?	
2. Har du krenket eller mobbet andre det siste halvåret?	
3. Pleier du å si fra til voksne hvis du blir krenket eller mobbet?	
4. Har du sett noen bli krenket eller mobbet?	
5. Ønsker du at skolen skal gjøre noe for at du skal få det bedre på skolen?	
Ønsker du at skolen skal gjøre noe for at du skal få det bedre på skolen?	

Vedlegg 8

Sjekkliste ved mistanke om mobbing

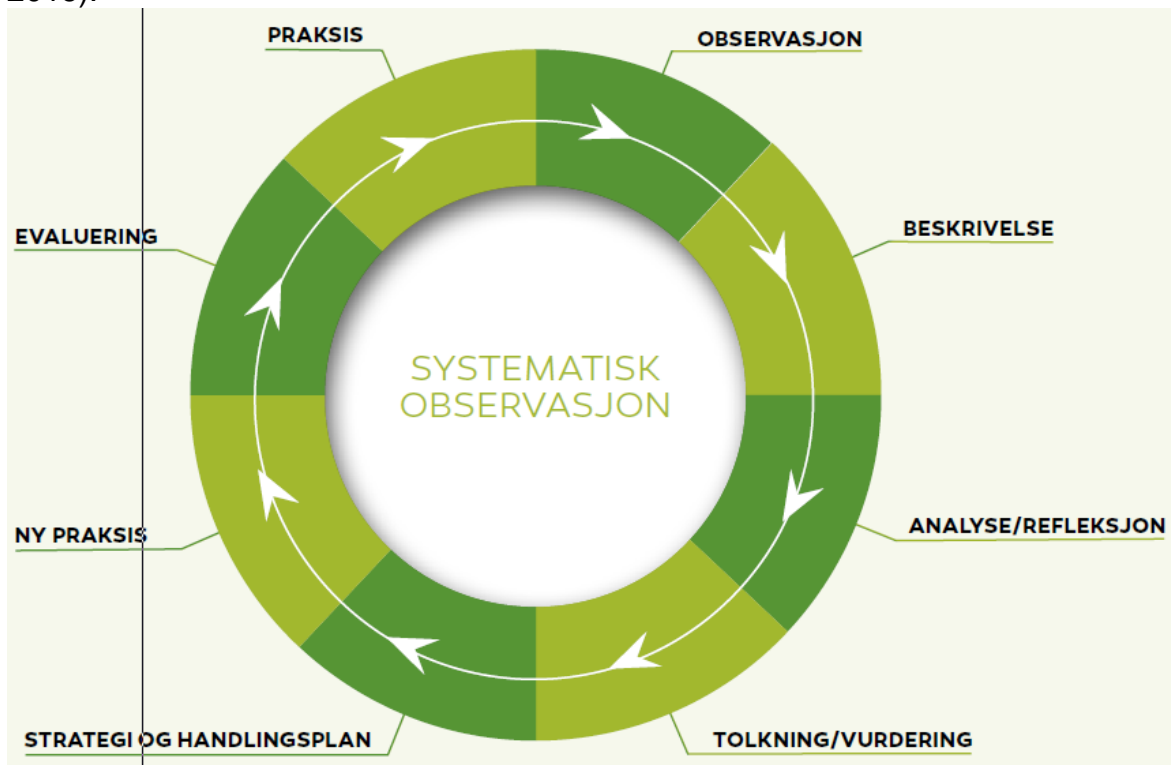
Er det svart "ja" på flere av spørsmålene, er det god grunn til å igangsette undersøkelser med formål om å avdekke mobbing.

	Ja/Nei	Kommentar
Er det særlig sårbare elever i gruppa?		
Har noen av elevene tidligere vært involvert i mobbing?		
Er det elever med proaktiv aggresjon i gruppa?		
Har det vært enkeltepisoder med krenkelser?		
Har det vært endringer i forholdet til de voksne i gruppa?		
Ser det ut til at det er uvanlig mange klikker i gruppa?		
Er det elever som er særlig populære?		
Er det noen upopulære elever i gruppa?		
Har det vært episoder med utagering/vold?		

Vedlegg 9:1

Verktøy for systematisk observasjon

En observasjonsprosess består av ulike delprosesser som det er viktig å være oppmerksom på når vi observerer. Observasjonsprosessen tar alltid utgangspunkt i konkrete utfordringer eller problemstillinger i pedagogisk praksis, der vi har behov for mer informasjon for å kunne handle hensiktsmessig til barnas beste og i samsvar med den pedagogiske oppgaven (Nielsen, M. M. mfl., 2016).

Vedlegg 9:2

Ulike typer observasjon.

Det finnes ulike typer observasjon.

Vi kan observere ute, i klasserommet, i overgangssituasjoner og ved bruk av logg.

<p>Forberedelse Før observasjonen begynner, må de som skal observere være omforent om en rekke forhold:</p>	<p>Hva trenger vi å vite?</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Hva ønsker dere å finne ut? • Hvem skal dere observere? • Hva er det dere skal fokusere på i samhandlingen mellom dem? • Hva slags type observasjon egner seg best til formålet? • Skal dere konstruere noen situasjoner eller studere naturlige situasjoner? • Hvem skal foreta observasjonen? • Når skal det gjøres? • Hvilket tidsrom og hvilke tidspunkt? • Hvor lang tid skal brukes hver gang? • Hvordan skal observasjonen nedtegnes? • Når skal den nedtegnes? • Hvordan skal dere nyttiggjøre dere det som nedtegnes? • Hva er tidsplan for analyse og planlegging av tiltak i etterkant av observasjonen? 	<p>1. Temperament</p> <ul style="list-style-type: none"> • lett temperament • langsom å varme opp • vanskelig temperament <p>2. Sosial kompetanse</p> <ul style="list-style-type: none"> • empati • perspektivtaking • selvkontroll • selvhevdelse • følelsesregulering • samarbeidsevne, ansvarlighet og inkludering • lekeferdigheter <p>3. Språk:</p> <ul style="list-style-type: none"> • forstå innhold i språk • kunne uttrykke følelser og meninger <p>4. Samspill og kommunikasjon mellom elever</p>

Vedlegg 9:3

Observasjonsskjema

(Skala fra 1-6 hvor 1 er lavest skår)

DEL 1

Begynnende mobbeatferd/makt	1	2	3	4	5	6
Hvor mye bestemmer denne eleven over hva som skal gjøres i leken/aktiviteten?						
Hvor mye bestemmer denne eleven hvem som skal være med i aktiviteten?						
Hvor mye bestemmer denne eleven hvilken rolle den enkelte skal ha i aktiviteten?						

Følelsesregulering	1	2	3	4	5	6
Denne eleven setter ord på egne følelser						
Denne eleven har et sterkt kroppsspråk						
Denne eleven setter ord på hva vedkommende mener andre føler						
Denne eleven viser egne følelser						

Språkferdigheter og kommunikasjonsstil	1	2	3	4	5	6
Denne eleven snakker mye med andre elever						
Denne eleven tar kontakt med andre elever via språklighenvendelse						
Denne eleven snakker hyggelig til andre elever						
Denne eleven omtaler andre elever positivt						
Denne eleven henvender seg med negative kommentarer til medelever						
Denne eleven snakker nedsettende om medelever						
Denne eleven tar kontakt med medelever via spark, slag, skubbing						

Lekeferdigheter og konsentrasjon	1	2	3	4	5	6
Denne eleven kommer raskt i aktivitet/lek						
Denne eleven tar initiativ til lek/ aktivitet						
Denne eleven blir ofte spurt om å delta i aktivitet/lek						
Denne eleven blir kort tid i samme aktivitet/lek						
Denne eleven blir ofte ekskludert fra lek						
Denne eleven blir ofte stående å se på andres aktivitet/ lek						
Denne eleven går ofte alene når medelever er i aktivitet/ lek						
Denne eleven gir uttrykk for at han/hun ikke ønsker å delta i samspill med andre						

Prososiale handlinger	1	2	3	4	5	6
Denne eleven hjelper ofte andre						
Denne eleven hjelper ofte voksne						
Denne eleven foreslår ofte å dele med medelever						
Denne eleven oppmuntrer ofte medelever via ord og handlinger						
Denne eleven trøster/ viser ofte omsorg overfor medelever						

Annet	1	2	3	4	5	6

DEL 2

Observasjon av samspill og kommunikasjon	Notater:
Hvem sier hva til hvem?	
Hva kjennetegner kroppsspråket?	
Hva uttrykker ansiktet og øynene?	
Hva uttrykker tonefallet i stemmen?	
Hva uttrykker handlinger?	
Annet	

Observasjonslogg i klasserommet

Klasse:	
Enkeltelev:	
Observatør:	
Varighet på observasjon:	
Dato:	

OBSERVASJONER

Under observasjonen er det viktig at du skriver det du ser, ikke det du tror du ser. Vær kort og konkret i beskrivelsene.

1. Organisering:

Undervisningsform	<i>For eksempel gjennomgang fra lærer, jobbing to og to, grupper el.</i>
Antall voksne	<i>Hvor mange voksne er i rommet? Hvordan er de plassert?</i>
Organisering av elever	<i>Hvordan sitter elevene? En og en, to og to, i grupper el.</i>
Antall elever:	<i>Hvor mange elever er til stede under observasjonen?</i>

2. Klassemiljø:

	HVA DU SER:	TOLKNINGER (dine personlige tolkninger)
Eleverdeltakelse:	<i>Hvordan aktiviseres elevene? Svarer på spm fra lærer, jobber individuelt, samarbeider el.</i>	
Lærers rolle i relasjon/varme og kontroll:	<i>Hvordan fremstår den voksne? Smil, blikkontakt, tydelige beskjeder, klare oppgaver, tydelige forventninger, ros, positiv anerkjennelse, klare konsekvenser osv.</i>	
Elevers kontakt verbalt og nonverbalt:	<i>Hvordan foregår det sosiale samspillet elevene i mellom? Hvem tar kontakt med hvem? Hvem snakker uten å få ordet? Blikk, andre nonverbale signaler el. Se eget eksempel for mer hjelp.</i>	

3. Elevens rolle:

	HVA DU SER:	TOLKNINGER (dine personlige tolkninger):
Kontakt med andre elever verbalt og nonverbalt:	<i>Hvem tar eleven kontakt med? Hvem tar kontakt med eleven? Her må du se etter både verbal og nonverbal kontakt. Se eget eksempel for mer hjelp.</i>	
Plassering i rommet:	<i>Hvor sitter eleven? Hvem sitter ved siden av, foran og bak?</i>	
Aktivitet i undervisningen:	<i>Elevens aktivitet i timen. Svarer på spm fra lærer, følger med, er opptatt av andre ting el.</i>	

4. Overgangssituasjoner:

	HVA DU SER:	TOLKNINGER (dine personlige tolkninger)
Lærers rolle:	<i>Tydlig instruksjon, lærers tilstedeværelse osv.</i>	
Elevenes kontakt verbalt og nonverbalt:	<i>Hvem snakker med hvem, blikk, annen nonverbal kontakt el.</i>	
Enkeltelevens rolle :	<i>Hvem er eleven i kontakt med, plassering, nonverbale signaler osv.</i>	

5. Oppsummering

Klassemiljø:	<i>Hva tenker du knyttet til det du har sett? Lærers rolle i klasserommet, kontrollen, varmen, hvem styrer hva blant elevene, hvordan har de det i klasserommet, hvordan er de mot hverandre osv.</i>
Enkeltelevens rolle:	<i>Hva tenker du knyttet til det du har sett? Elevens rolle i miljøet i klassen, hvem styres, hvem påvirkes, er eleven en positiv eller negativ bidragsyter osv.</i>

Kommunikasjon mellom elever

(Lag antall kolonner ut fra antall elever du vil trekke inn i observasjonen):

Type kontakt	Antall fra elev X til elev Y	Antall fra elev Y til elev X	Antall fra elev X til elev Z	Antall fra elev Z til elev Y
Positive signaler				
Negative signaler				
Positive henvendelser				
Negative henvendelser				
Ignorering av henvendelser				
Positiv respons på henvendelser				
Negativ respons på henvendelser				

Vedlegg 10:

Mal for melding om mottatt bekymring om skolemiljøet

«Navn på skole» mottok bekymring for skolemiljøet i klassen/på skolen fra «elev/foresatte» via «e-post/utviklingssamtale/telefon» datert «dato».

Etter opplæringsloven § 9 A-1 har elever rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. Skolen skal arbeide kontinuerlig og systematisk for å fremme elevenes læringsmiljø, og alle som jobber på skolen har en aktivitetsplikt for at eleven skal få det bedre. Skolen skal så langt det fins egnede tiltak sørge for at eleven får et trygt og godt skolemiljø.

Vi viser til henvendelse av «dato» fra foresatte i «e-post/utviklingssamtale/telefon» til «kontaktlærer/avdelingsleder» som angår skolemiljøet for «elevens navn», født «fødselsdato».

Skolens ledelse vil innhente informasjon om saken. I undersøkelsen vil det blant annet bli benyttet samtaler, observasjon og loggbøker. Vi inviterer til et oppstartsmøte «dato og klokkeslett» med «foresatte/rektor/avdelingsleder/kontaktlærer/SFO-leder».

OPPSTARTSMØTET VIL HA FØLGENDE AGENDA:

Presentasjon av skolens rutiner for håndtering av § 9A-saker

Informasjon om saken fra hjem og skole

Definere plan for videre undersøkelse og oppfølging av elven(e) og foresatte

Dato for oppfølgingsmøte

Gi tilbakemelding til «navn på saksansvarlig på skolen» på e-post eller telefon dersom tidspunktet ikke passer.

Med hilsen

«Rektor/avdelingsleder»

«Skolens navn»

Vedlegg 11:

Tiltaksplan for å sikre et trygt og godt skolemiljø

Navn på eleven, født dd.mm.åå

Det vises til Opplæringsloven § 9-A-4 *Aktivitetsplikt for å sikre at elever har eit trygt og godt psykososialt skolemiljø*:

Skolen skal lage ein skriftleg plan når det gjerast tiltak i ei sak. I planen skal det stå

- *Kva problem tiltaka skal løyse*
- *Kva tiltak skolen har planlagt*
- *Når tiltaka skal gjennomførast*
- *Kven som er ansvarleg for gjennomføringa av tiltaka*
- *Når tiltaka skal evaluerast*

Skolen skal dokumentere hva som blir gjort for å oppfylle aktivitetsplikta etter første til femte ledd.

Bakgrunn

Tiltakene settes i gang på grunnlag av henvendelse til skolen (Skriv dato, henvendelsesform (e-post, telefon, utviklingssamtale) og hvem som melder (elev, foreldre/foresatte, ansatt).

Tiltakene skal løse følgende utfordring knyttet til skolemiljøet: **Beskriv utfordringen.**

Tiltaksoversikt **Fyll inn.**

Beskrivelse av tiltaket	Ansvarlig (navn)	Eleven har medvirket (dato)	Foreldrene har medvirket (dato)	Tiltaket er iverksatt (dato)	Tiltaket skal evalueres (dato)	Elev/foreldre har bekreftet at eleven har det trygt og godt (møte/telefon, navn, dato)	Tiltaket er avsluttet (dato og signatur)	Avtalt nytt sjekkpunkt (dato)

Med hilsen

navn
rektor

Vedlegg 12:

Konfronterende samtale

Samtalen skal gjennomføres med en og en elev. Elevene skal ikke ha anledning til å snakke sammen mellom samtalene.

Samtale med den som blir krenket/mobbet	Samtale med den som krenker/mobber
Hent eleven ut fra klassen	Hent eleven ut fra klassen
Start med å si at du vet om mobbingen	Start med å si at du vet om mobbingen
Si klart og bestemt at dette ikke er greit og at dette skal stoppe (gi eleven støtte)	Si klart og bestemt at du og skolen ikke aksepterer det, at mobbingen skal ta slutt umiddelbart og at rektor er informert
La eleven fortelle uten å presse	Spør om eleven vil si noe (lytt og ikke gå inn i diskusjon)
Fortell i grove trekk hva du/skolen skal gjøre og at rektor er informert	Gjenta at mobbingen skal ta slutt umiddelbart
Si at du skal holde eleven oppdatert	Inviter den som mobber til samarbeid, f.eks. ved å spørre om han/hun har sett at andre plager den som blir mobbet. Hvis ja: spør hva eleven kan bidra med
Avtal et nytt møte	Avslutt og gå med eleven til klassen
Kontakt elevens foresatte	Hent ut neste elev
	Kontakt eleven(e)s foresatte

REFERANSER:

Trygt skolemiljø, Plan for et trygt og godt skolemiljø, Bærum kommune 2017.

Mitt ansvar – vårt ansvar, handlingsplan mot mobbing, Vennesla kommune 2017.

Inkluderende læringsmiljø - Rammeverk for satsingen (2015)

Alberti-Espenes J. og Dragland E. (2016): *Klasseledelse og antimobbearbeid.* Oslo: Pedlex.

Flack, T. (2010): *Innblikk. Et sosial-analytisk verktøy for å forebygge og avdekke skjult mobbing.* Stavanger: Læringsmiljøsentret.

Jahnsen, H., Ertesvåg, S. og Westrheim, K. T. (2013): *Utvikling av sosial kompetanse.* Veileder for skolen. Utdanningsdirektoratet.

Moen, E. (2014): *Slik stopper vi mobbing.* Oslo: Universitetsforlaget.

Roland, E. (2015): *Spekter. En ikke-anonym spørreundersøkelse.* Læringsmiljøsentret. Universitetet i Stavanger.

Tharaldsen, K. B., Slåtten, H., Hancock, C. H. H., Bru, E. & Breivik, K. (2017): *Å ivareta barn og unge som har blitt utsatt for mobbing. Erfaringsbasert kunnskap om utforming og organisering av tiltak.* Stavanger: Læringsmiljøsentret.